

O‘ZBEKISTONDA LOGOPEDIYA XIZMATLARINING RIVOJLANISHI VA TA’LIM TIZIMIDAGI O‘RNI

*Tayyorladi: Xalqaro Nordic universiteti, Iqtisodiyot va Pedagogika fakulteti,
Maxsus pedagogika yo‘nalishi 1-kurs talabasi
Yulchiyeva Madina*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda logopediya xizmatlarining rivojlanishi, ta’lim tizimidagi o‘rni va bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishning pedagogik usullari ko‘rib chiqiladi. Logopediya sohasidagi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, nutq nuqsonlari bolalarning ijtimoiy, psixologik va kognitiv rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi (Paul, 2007). Maqola, O‘zbekistonda logopediya xizmatlarining hozirgi holati, ularning ta’lim tizimi bilan bog‘liqligi va kelajakda rivojlanish istiqbollari haqida tahlil qiladi.

В данной статье рассматривается развитие логопедических услуг в Узбекистане, их место в системе образования и педагогические методы устранения речевых нарушений у детей. Исследования в области логопедии показывают, что речевые нарушения оказывают негативное влияние на социальное, психологическое и когнитивное развитие детей (Paul, 2007). Статья анализирует текущее состояние логопедических услуг в Узбекистане, их связь с системой образования и перспективы развития в будущем.

This article examines the development of speech therapy services in Uzbekistan, their role in the education system, and pedagogical methods for addressing speech disorders in children. Research in the field of speech therapy indicates that speech disorders negatively affect children’s social, psychological, and cognitive development (Paul, 2007). The article analyzes the current state of speech therapy services in Uzbekistan, their connection with the education system, and future development prospects.

Kalit so‘zlar: Logopediya, nutq nuqsonlari, maxsus pedagogika, ta’lim tizimi, O‘zbekiston, bolalar rivojlanishi, nutq terapiyasi.

Kirish

Logopediya — bu nutq va til nuqsonlarini bartaraf etish, shuningdek, ularni oldini olish bilan shug‘ullanadigan fan va amaliy soha. Nutq nuqsonlari bolalarning ijtimoiy, psixologik va kognitiv rivojlanishiga jiddiy ta’sir ko‘rsatadi (Paul, 2007). Shuning uchun ularni vaqtida aniqlash va bartaraf etish juda muhimdir. O‘zbekistonda logopediya xizmatlari nisbatan yangi rivojlanayotgan soha bo‘lib, hozirgi kunda mamlakatimizda bu sohaga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda (Xalilova, 2020). Bu

maqolada O‘zbekistonda logopediya xizmatlarining rivojlanishi, ularning ta‘lim tizimi bilan bog‘liqligi va kelajakdagi istiqbollari muhokama qilinadi.

Logopediyaning Asosiy Tushunchalari va Ahamiyati

Logopediya sohasida nutq nuqsonlari turli xil bo‘lishi mumkin, masalan, disleksiya, dislaliya, zaif nutq, tovushlarni noto‘g‘ri talaffuz qilish va boshqalar (Shapiro, 2011). Bu nuqsonlar bolalarning o‘qish, yozish va muloqot qilish qobiliyatiga ta‘sir qiladi (Bishop, 2006). Logopedik yordam bolalarga nutq qobiliyatini rivojlantirish, tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish va ijtimoiy muloqot qobiliyatini oshirishga yordam beradi (Paul, 2007).

O‘zbekistonda logopediya xizmatlari asosan maktabgacha ta‘lim muassasalarida, maxsus maktablarda va tibbiyot markazlarida amalga oshiriladi (Xalilova, 2020). Biroq, mamlakatimizda logopedlar soni hali yetarli emas va bu sohada malakali mutaxassislariga bo‘lgan ehtiyoj kundan-kunga ortib bormoqda (Abdullayeva, 2019).

O‘zbekistonda Logopediya Xizmatlarining Hozirgi Holati

O‘zbekistonda logopediya xizmatlari so‘nggi yillarda rivojlanish bosqichida. Hukumat va nodavlat tashkilotlar tomonidan logopedik yordam ko‘rsatishga qaratilgan bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda (Xalilova, 2020). Masalan, maktabgacha ta‘lim muassasalarida logopedik xizmatlarni joriy etish, logopedlar uchun malaka oshirish kurslari tashkil etish va nutq nuqsonlari bo‘lgan bolalar uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish kabi choralar ko‘rilmoqda (Abdullayeva, 2019). Shunga qaramay, O‘zbekistonda logopediya xizmatlarining rivojlanishida bir qator muammolar mavjud.

Logopediya xizmatlari va uning muhimligi

Nutq nuqsonlari bolalarning nafaqat ta‘lim jarayonidagi muvaffaqiyatiga, balki ijtimoiy moslashuvi va psixologik holatiga ham ta‘sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, logopedik yordam olmagan bolalar ko‘pincha o‘z tengdoshlaridan akademik va ijtimoiy rivojlanish bo‘yicha ortda qoladi (Leonard, 2020). Shu sababli, logopedik xizmatlarni rivojlantirish jamiyatning umumiy farovonligiga ham xizmat qiladi. Logopediya nafaqat bolaning nutqini to‘g‘rilash, balki uning umumiy kommunikativ qobiliyatini shakllantirish, o‘z fikrini aniq ifoda eta olishiga ko‘maklashish va o‘z-o‘zini baholashini oshirish uchun ham muhimdir (Paul, 2007). Shuningdek, logopediya xizmatlari erta bosqichda joriy qilinsa, nutq nuqsonlarini tuzatish samaradorligi yuqori bo‘ladi (Shapiro, 2011).

O‘zbekistonda Logopediya xizmatlarini rivojlantirishga to‘sqinlik qiluvchi omillar

O‘zbekistonda logopediya xizmatlarini rivojlantirish yo‘lida bir qator muammolar mavjud. Ular quyidagilardan iborat:

- **Malakali mutaxassislarning yetishmovchiligi**

Mamlakatimizda logopedlar soni hali yetarli emas, ayniqsa qishloq joylarda bu sohada mutaxassislar deyarli yo‘q (Xalilova, 2020). Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, har 1000 bolaga kamida bitta logoped kerak bo‘lsa-da, aksariyat hududlarda bu talab qondirilmagan (Nazarova, 2023). Shu boisdan, logoped mutaxassislarini tayyorlash tizimini isloh qilish va yangi logopediya markazlarini ochish zarur.

- **Jamoatchilik ongining pastligi**

Ko‘p ota-onalar bolalarning nutq nuqsonlarini jiddiy muammo deb bilmaydilar va ularni vaqtida davolashga murojaat qilmaydilar (Abdullayeva, 2019). Bu esa bolalarning logopedik yordamdan mahrum bo‘lishiga va nutq muammolarining kattalashishiga olib keladi. Mamlakatda logopediya bo‘yicha jamoatchilik xabardorligini oshirish uchun ommaviy axborot vositalarida targ‘ibot ishlarini kengaytirish muhimdir.

- **Moliya muammolari**

Logopedik xizmatlar ko‘pincha qimmatga tushadi va bu xizmatlardan foydalanish imkoniyati har bir oilaga yetmaydi (Shapiro, 2011). Davlat tomonidan subsidiya ajratish, xususiyl logopediya markazlarini qo‘llab-quvvatlash va arzon logopedik xizmatlarni tashkil etish zarur.

- **Nutq buzilishlarining kech aniqlanishi**

Aksariyat hollarda nutq buzilishlari maktab yoshida aniqlanadi, lekin mutaxassislar nutq terapiyasining eng samarali davri 3-6 yosh oralig‘ida ekanligini ta‘kidlaydi (Bishop, 2006). Shu sababli, erta tashxislash tizimini joriy etish muhim.

Logopediya va ta‘lim tizimi

Logopediya xizmatlari ta‘lim tizimi bilan chambarchas bog‘liq. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, nutq nuqsonlari bolalarning o‘qish va yozish qobiliyatiga jiddiy ta‘sir ko‘rsatadi, shu sababli ularni vaqtida aniqlash va bartaraf etish maktabgacha va maktab ta‘limida juda muhimdir (Bishop, 2006). O‘zbekistonda logopedik yordam asosan maktabgacha ta‘lim muassasalarida amalga oshiriladi, biroq umumta‘lim maktablarida ham logopedik xizmatlarni joriy etish zarur (Xalilova, 2020). Maktabgacha ta‘lim muassasalarida logopedik yordam quyidagi yo‘nalishlarda olib boriladi:

- Nutq qobiliyatini rivojlantirish– bolaning tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilishiga yordam beradi.
- Ijtimoiy muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish – bolaning o‘z fikrini aniq ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.
- Akademik tayyorgarlikni oshirish – kelajakda bolalarning o‘qish va yozish jarayonida muvaffaqiyat qozonishiga zamin yaratadi (Paul, 2007).

Logopediya xizmatlarini rivojlantirish yuzasidan takliflar

O‘zbekistonda logopediya xizmatlarini rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

- **Logopedlar tayyorlash tizimini isloh qilish**
- Logopediya yoʻnalishida maxsus oliy taʼlim dasturlarini kengaytirish.
- Logopedlar uchun malaka oshirish kurslarini koʻpaytirish.
- **Jamoatchilik ongini oshirish**
 - Ota-onalar va pedagoglar uchun seminarlar va vebinarlar tashkil etish.
 - OAV va ijtimoiy tarmoqlarda logopediya boʻyicha kengroq maʼlumot berish.
- **Davlat va xususiy sektor hamkorligini rivojlantirish**
 - Davlat tomonidan logopedik xizmatlarga subsidiya ajratish.
 - Xususiy logopedik markazlar tarmogʻini kengaytirish.
- **Maktabgacha taʼlim muassasalarida logopedik xizmatlarni kengaytirish**
 - Har bir bogʻchada kamida bitta logoped boʻlishini taʼminlash.
 - Maxsus nutq terapiya xonalari tashkil qilish.
- **Ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish**
 - Oʻzbekiston sharoitiga mos keladigan logopedik metodlarni ishlab chiqish.
 - Xalqaro tajribani oʻrganish va joriy etish.

Xulosa

Oʻzbekistonda logopediya xizmatlarining rivojlanishi bosqichma-bosqich davom etayotgan boʻlsa-da, hali ham bir qator muammolar mavjud. Malakali mutaxassislarning yetishmovchiligi, jamoatchilik ongining pastligi va moliyaviy cheklovlar logopedik xizmatlarning sifatini oshirish va ularning keng ommaga yetib borishiga toʻsqinlik qilmoqda (Abdullayeva, 2019). Biroq, hukumat va nodavlat tashkilotlari tomonidan olib borilayotgan islohotlar va loyihalar bu sohani rivojlantirishga ijobiy taʼsir koʻrsatmoqda (Xalilova, 2020). Logopediya xizmatlarini taʼlim tizimi bilan yanada chuqur integratsiya qilish, davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, hamda aholining ushbu soha boʻyicha xabardorligini oshirish orqali bolalarning nutq qobiliyatini yaxshilash va ularning taʼlim jarayonidagi muvaffaqiyatini taʼminlash mumkin (Paul, 2007). Shu bilan birga, logopedik xizmatlarni ilmiy tadqiqotlar asosida takomillashtirish va xalqaro tajribalarni oʻzlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Agar ushbu chora-tadbirlar tizimli ravishda amalga oshirilsa, kelajakda Oʻzbekistonda nutq buzilishlariga duch kelgan bolalar uchun yanada keng imkoniyatlar yaratilib, logopediya xizmatlari yuqori sifatli, qulay va hamma uchun mavjud boʻlgan sohaga aylanishi mumkin. Bu esa, oʻz navbatida, bolalarning ijtimoiy, psixologik va akademik rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi va jamiyatda inklyuziv taʼlim tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, M. (2019). Bolalar nutq muammolari va ularni bartaraf etish usullari. Toshkent: O 'zbekiston Milliy Universiteti Noshiryoti.
2. Bishop, D. V. M. (2006). 'What Causes Specific Language Impairment in Children? ', Current Directions in Psychological Science, 15(5), pp. 217-221. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2006.00439.x>
3. Halilova, N. (2020). 'O 'zbekiston maktabgacha ta 'lim tizimida logopediya xizmatlarini rivojlantirish imkoniyatlari ', Pedagogika va Psixologiya Jurnal, 4(1), pp. 56-65.
4. Leonard, L. B. (2020). Children with Specific Language Impairment. Cambridge, MA: MIT Press. Available at: <https://mitpress.mit.edu/9780262043915/children-with-specific-language-impairment/>
5. Nazarova, D. (2023). 'O 'zbekistonda logopediya xizmatlarining bugungi holati va istiqbollari ', Respublika Ta 'lim Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi materiallari, 2(1), pp. 98-105.
6. Paul, R. (2007). Language Disorders from Infancy through Adolescence: Assessment and Intervention. St. Louis, MO: Elsevier Health Sciences. Available at: <https://www.elsevier.com/books/language-disorders-from-infancy-through-adolescence/paul/978-0-323-04424-0>
7. Shapiro, B. K. (2011). 'Early Identification and Intervention for Speech and Language Delays ', Pediatrics, 128(4), pp. e1000-e1006. Available at: <https://doi.org/10.1542/peds.2011-0065>
8. Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
9. Freud, S. (1923). The Ego and the Id. London: Hogarth Press.
10. Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss. New York: Basic Books.